

Exempel på gymnasiearbete inom ekonomiprogrammet – juridik

Barnets ställning i vårdnadstvister

Elevens idé

Martin har en idé om att göra sitt gymnasiearbete om barn som råkar ut för vårdnadstvister. För en ung person kan föräldrarnas separation innebära en första kontakt med juridiska frågor på allvar. Frågor som rör barnens situation vid vårdnadsfrågor berör och engagerar många.

Martin funderar över vilka rättshandlingar barn och ungdomar själva kan utföra och hur dessa skiljer sig från de vuxnas. Vad har föräldrarna för ansvar och vem för barnets talan i de fall föräldrarna inte kan göra det? Vad finns det för viktiga åldersgränser vid vårdnadstvister? Vilka lagar och vilken rättspraxis reglerar vårdnadsfrågor, umgängesrätt för föräldrar och var barnen ska bo. Hur tillämpas dessa lagar? Martin funderar över vad som egentligen menas med det som brukar kallas för "barnets bästa". Han vill ta reda på hur barn och ungdomar ser på dessa frågor.

Frågeställning

Martin formulerar en frågeställning:

Hur ställer sig minderåriga till barns möjligheter att påverka rättsens beslut angående frågor som rör vårdnaden om barn, umgängesrätt för föräldrar samt barnets boende?

Koppling till examensmålen

Martins gymnasiearbete harmonierar med examensmålen för ekonomiprogrammet. När arbetet är färdigt ska det visa att Martin är förberedd

för högskolestudier: att han utvecklat kritiskt tänkande, kreativ och kommunikativ förmåga samt förmåga att ta ansvar. I arbetet ingår att Martin formulerar en frågeställning, planerar, genomför och utvärderar ett större arbete inom det juridiska området. Andra kunskapsområden inom programmet berörs också i Martins arbete. Kunskaper i psykologi är till exempel nödvändiga eftersom Martin kommer att fördjupa sig i hur människor upplever juridiska bedömningar och beslut. Arbetet ska redovisas skriftligt i en rapport och muntligt inför lärare och andra elever. Martin kommer också att diskutera sitt och andras gymnasiearbeten och ta emot och ge konstruktiv respons.

Planering

Planeringen består av följande delar:

- Formulering av frågeställning och syfte samt avgränsningar av arbetet.
- Utarbetande av tidsplan och grovplanering.
- Inläsning och repetition av viktiga juridiska begrepp samt sökande och inläsning av rättsfall och annat källmaterial. Värdering av källor och urval av relevanta rättsfall.
- Analys och sammanfattning av rättsfallen.
- Planering av enkät och intervjuer samt utförande av enkät och djupintervjuer med barn och ungdomar.
- Bearbetning av enkätsvar och intervjuer.
- Rapportskrivning.
- Inlämning av rapport.
- Planering av presentation och opposition.
- Presentation och opposition.
- Utvärdering.

I planeringen ingår utöver punkterna ovan ett antal träffar där lärare och Martin, ibland tillsammans med en grupp andra elever, diskuterar gymnasiearbetet. Vid träffarna kopplas handledningen till ett underlag som eleverna mejlat in i förväg. Det kan till exempel vara en sammanställning av insamlat material, en beskrivning av uppkomna problem eller ett utkast på någon del av rapporten.

Genomförande

Martin förankrar sin frågeställning hos läraren och de diskuterar en rimlig avgränsning där Martin med ett par rättsfall som utgångspunkt ska undersöka barn och ungdomars (två åldersgrupper) attityder till barns möjligheter att

påverka rättsens beslut angående frågor som rör vårdnaden om barn, umgängesrätt för föräldrar samt barnets boende. Han beslutar sig för att ta del av lagar, förarbeten och rättsfall som behandlar vårdnadsfrågor i Sverige.

För att besvara frågeställningen formulerar han också ett antal frågor, såsom:

- "Finns det någon åldersgräns som ett barn måste ha uppnått för att rätten ska ta hänsyn till barns önskemål?"
- "Vad menas med ”barns bästa” i vårdnadstvister?"

Martin listar och definierar därefter inom området viktiga juridiska begrepp, till exempel *gemensam vårdnad* respektive *ensam vårdnad*, *umgängesrätt*, *faktisk vård* respektive *förmyndarskap* och *särskilda vårdnadshavare*. Sedan söker han reda på rättspraxis som berör just vårdnadsfrågor, boende och umgängesrätt.

Han studerar till exempel följande rättsfall:

NJA 1981 sid. 753

Fråga om det kan vara till en 12-åring bästa att tillerkänna faders umgängesrätt, trots att barnet motsatt sig umgänge med fadern och är under moderns vårdnad.

NJA 1989 sid. 335

Fråga i mål om vårdnad om barn om vilken betydelse som ska tillmätas att modern, i strid med överenskommelser och domstolens avgörande, hindrat fadern från att utöva vårdnad och umgänge.

NJA 1995 sid. 398

Fråga om hänsyn ska tas till 13-årigt barns bestämda vilja vid val av vårdnadshavare.

NJA 1999 sid. 451

Gemensam vårdnad har ansetts vara till barnets bästa när inte särskilda skäl talar emot det.

NJA 2000 sid. 345

På grund av svår och djup konflikt mellan föräldrar, som gjort det omöjligt för dem att samarbeta i frågor som rör barnen, har vårdnaden anförtrotts en av dem.

Martin gör ett urval bland rättsfallen, analyserar och sammanfattar analysen utifrån frågeställningarna.

I nästa steg gör han en enkätundersökning bland barn och ungdomar i 11-årsåldern respektive 17-årsåldern. Undersökningen syftar till att kartlägga dessa ålderskategoriers inställning till när en domstol bör ta hänsyn till ett barns önskemål vad gäller vårdnadsfrågan, boende och umgängesrätt för föräldrar. Han kompletterar enkäterna med djupintervjuer som styrs av ett frågeformulär han konstruerat. Frågeformuläret fyller han i under intervjun och vid något tillfälle efter intervjun då han spelat in den på sin mobiltelefon. Valet ”djupintervju” motiverar han utifrån möjligheten att ställa kompletterande frågor. Han sammanställer resultatet av undersökningen och ställer det mot de rättsfall han valt ut. Martin formulerar därefter en slutsats och en analys.

Redovisning och responsförfarande

Arbetet presenteras i en skriftlig rapport. Skolan har en mall för rapportskrivning som Martin tidigare arbetat efter. Han sammanfattar också rapporten på engelska, i ett abstract, en sammanfattning på engelska, som placeras före innehållsförteckningen enligt skolans mall. Sammanfattningen är kortfattad och omfattar frågeställning, metodik, slutsats och analys. För att kunna skriva den engelska texten behöver han slå upp en del juridiska termer i en engelsk ordbok.

Martin presenterar sitt arbete muntligt i ett föredrag för en elevgrupp, ansvarig lärare och medbedömare. Han använder sig av en PowerPoint-presentation med ett fåtal bilder och inleder med att berätta om ett par av rättsfallen för att väcka åhörarnas intresse och sätta in dem i denna del av juridiken. Sedan sammanfattar han sin undersökning och vad han kommit fram till. Två andra elever kommenterar Martins gymnasiearbete och han ger respons på ett annat arbete vid ett senare tillfälle.

Eleverna som ger respons på Martins arbete använder sig av följande frågor:

Problemställning

- Är frågeställningen tydlig och välformulerad?
- Är frågeställningen möjlig att besvara?

Metod

- Hur är undersökningen genomförd? Nämns eventuella metodproblem och kritik mot metodvalet?
- Diskuteras begränsningar i undersökningen/datainsamlingen?

Skolverket

Analys

- Har författaren använt sig väl av det empiriska materialet i analysen?

Slutsatser/Slutdiskussion

- Finns det ett klart samband mellan frågeställningen och slutsatserna?
- Har eleven värderat och kritiserat de källor som använts?
- Är det lätt att urskilja vad som är elevens egna åsikter och vad som är hämtat från källor?

Språk

- Följer rapporten vetenskaplig struktur?
- Är rapporten begriplig?
- Har eleven använt en korrekt meningsbyggnad?
- Har juridiska begrepp förklarats och använts på ett korrekt sätt?

Utvärdering

Martin värderar sina arbetsinsatser kontinuerligt vid inbokade handledningstillfällen men också i en avslutande individuell skriftlig utvärdering. Sammanfattningsvis är han nöjd med sin insats och slutprodukten. Bearbetningen av intervjumaterialet tog längre tid än han beräknat och det var svårt att komma fram till en slutsats. Vid den muntliga presentationen av rapporten fick han konstruktiv kritik från de andra eleverna vilket han upplevde som värdefullt.